
Copii evrei și copii creștini – amintiri din copilărie din vremuri apuse.

Studiu de istorie orală

Aura PINTEA

Cuvinte cheie: istorie orală, Maramureș, epoca interbelică, copilărie, evrei, creștini, relații interetnice.

Mots-clés: histoire orale, Maramureș, l'époque d'entre les guerres, juifs, chrétiens, rapports entre les ethnies.

Considerații introductive

Copilăria reprezintă pentru fiecare dintre noi perioada cea mai bogată în sentimente, trăită cu cea mai mare intensitate, pentru că e vârsta acumulărilor de tot felul, de la cele senzitive la cele intelectuale, este timpul sincerității, al nevinovăției, dar și momentul în care suntem cel mai ușor de influențat sau de modelat. Este de asemenea intervalul de timp cel mai ușor de readus în memorie, de povestit și de rețrăit, pentru că s-a imprimat definitiv în mintea și în sufletul oricărui dintre noi.

Studiul de față este realizat pe baza interviurilor realizate cu persoane care s-au născut și/sau au trăit perioade de timp mai scurte, mai lungi sau întreaga lor viață în zona ce acoperă actualul județ Maramureș, sau cele patru Țări străvechi: **Țara Maramureșului**, întinsă pe Văile Marei, Izei și Vișeuului, **Țara Lăpușului**, **Țara Chioarului** și **Țara Codrului**.

Metodologia de lucru folosită la realizarea interviurilor a fost specifică istoriei orale. Având la bază întrebări și răspunsuri verbale, apelul la ancheta orală a deschis calea formulării unor ipoteze interesante și valide, dar și a recoltării de informații în vederea testării ipotezelor și nu în ultimul rând pentru a obține informații suplimentare celor obținute prin alte metode¹. Am avut în vedere faptul că odată cu creșterea intervalului de timp dintre petrecerea unui eveniment și momentul mărturiei crește și probabilitatea ca răspunsurile oferite de persoana interviuată să conțină lacune de informație, dar și faptul că același eveniment să fie perceput diferit de mai mulți indivizi în funcție de o serie de factori externi sau interni.

În cele mai multe dintre interviuri, copilăria intervievaților se suprapune perioadei interbelice. Amintirile din această parte a vieții sunt pentru ei plăcute, pline de un parfum aparte, și ușor de extras din memorie. Martorii evrei au acceptat cu deschidere a rețraii momentele copilăriei de dinainte de deportare, unii refuzând chiar să vorbească de perioada în care au început manifestările antisemite. Anii copilăriei, indiferent de starea socială a intervievaților, au rămas adânc însemnați în memoria afectivă, chiar dacă în momentul povestirii, sunt deseori intercalate și amintiri mai puțin plăcute, ale unor evenimente trăite în alte perioade ale vieții.

Am selectat poveștile de viață a 19 persoane, (9 bărbați și 10 femei) de naționalități diferite: 12 evreiască, 5 română, 1 ucrainiană și 1 maghiară), născute între 1921 și 1948, cărora li s-au luat interviuri în perioada decembrie 2005 – mai 2012, unora în repetate rânduri și/sau de către cercetători diferiți, precum și un interviu colectiv cu mai mulți locuitori din Strâmtura, după slujba de duminică. Intervievații sunt atât evrei, dar și creștini care au avut vecini, colegi sau parteneri de viață evrei, ale căror povești se împletesc și se completează.

Însă în studiul nostru nu s-a pus accentul atât pe date istorice și nume, ci mai ales pe considerații personale, percepții și secvențe de viață cotidiană, de viață familială, socială, religioasă, evocând ambianța unui sat, oraș, timp istoric, vizându-se obținerea povestirilor de viață. „O povestire a vieții înseamnă mai ales explorarea unui câmp de posibilități: detaliile, relatarea faptelor concrete ale trăitului, complexitatea implicărilor emoționale ur-

---

1 Septimiu Chelcea, *Tehnici de cercetare sociologică*, București, Ed. SNSPA, 2001, p. 127.

nesc percepția din încremenirile ei și o fac să se deschidă sensului, sensurilor”². Cu toate aceste trebuie avut în vedere că „povestirea nu este viața însăși: povestitorul selecționează, orientează, ordonează, assemblează, proiectează experiența după o logică a posteriori care este cea a locutorului în momentul narațiunii”³.

Relațiile dintre neevrei și evrei acoperă o paletă largă. De la a-i numi pe evrei „frați, „buni prieteni”, până la a le adresa apelative ca „jidani”, „jidovi”, și chiar la a-i „ciufuli”, „tachina” sau a-i „trage de perciuni”. În cazul copiilor, mai mult chiar decât la adulți, opiniile, senzațiile nu sunt atât de tranșante. Nu există delimitare clară uneori între prietenie și prejudecăți, între sentimente și educație, între ură și milă. De multe ori momentul istoric determină reacții contradictorii cu cele avute cu puțin timp în urmă. În interviuri se constată schimbări radicale de sentimente de la o faptă la alta, povestite uneori în aceeași frază. În general când este vorba despre evrei, creștinii nu au o reacție uniformă, ce s-ar putea prevedea. Ei pot încerca toată gama sentimentelor și opiniilor, până la refuzul total de a exprima o părere. Această dilemă este exprimată și de Emil Cioran: „Reacția noastră față de ei este aproape întotdeauna turbure: prin ce comportare precisă să ne acordăm cu ei, cand ei se situează deasupra și totodată dedesubtul nostru, la un nivel care nu este niciodată al nostru? De aici o neînțelegere tragică, inevitabilă, pentru care nimeni nu este răspunzător”⁴.

Perioada interbelică / Anii '40 / Perioada postbelică

Primele contacte ale evreilor cu creștinii se produceau în timpuriu, din momentul în care învățau să meargă și să comunice. În curtea comună specifică orașelor, sau pe ulițele satului, copiii se jucau împreună fără deosebire de etnie și religie, în perioada interbelică și postbelică.

În perioada interbelică, în Sighet și împrejurimi, se desprinde din relatări o atmosferă pașnică, idealizată poate și de trecerea timpului, atât din partea **evreilor**: „cu toții ne înțelegeam foarte bine. Aveam vecini români, unguri, ne jucam pe stradă împreună. Și fratele meu avea prieteni din toate națiile. Nu era nici o deosebire”⁵; „Ne-am înțeles foarte bine, nu era diferență că ești evreu sau ești român. Am trăit toți ca oamenii. Dar, din păcate, n-a ținut mult”⁶ „noi nu am avut neplăceri cu vecinii, nu s-a pus problema că tu ești ungur, tu ești român. Copiii s-au jucat cu toții împreună”⁷, cât și din partea **creștinilor, maghiari**: “Eu vă spun că pe strada noastră într-adevăr că erau copii, dar nu le-a trecut niciodată prin minte să... un creștin să strige după el “jidani” sau să avem probleme. Și de dimineața până seara eram pe stradă că ți-era mai mare dragul, era strada plină, într-adevăr erau și copii și tot acuma te poți duce și nu vezi copii. Da, așa este. În orice caz, eu numai amintiri frumoase am cu ei. Nu cunosc divergențe pentru că... Poate au fost”⁸, **ucrainienii**: „Nu știu cu alții, dar cu familia mea eram tare buni prieteni. Tare buni prieteni. Și în al doilea rând eu eram copil mic și mergeam – că ei sămbăta nu făceau foc, nu mulgeau animale – eu aveam trei familii, aveam grijă de ei”⁹ sau **români**: „Da’ ne jucam, unguri, români, evrei, nu conta. Acolo tăți eram ca frațiorii”¹⁰. Doamna Deutsch evada „turnul de fildes”, cum numește ea casa părintească, casa moșierului din Băița de Sub Codru, împreună cu o prietenă româncă: „Aveam o pretină, Viorica, mai trăiește, se îmbrăca în hainele mele, eu mă îmbrăcam în hainele ei, m-a învățat să dansez. Fugeam duminica într-o șură, acolo se dansa și-mi plăcea la rochia aia, pindileauă, da, una peste alta. Cea de deasupra era mai largă și nu știu, trei sau patru jos era una strâmtă și cu dantelă și-mi plăcea cum se învăteau acolo și dansau. Părinții mei nici nu știau că eu fugeam să văd și eu cum se dansează”¹¹.

Excepție face o perioadă al cărei început variază în percepția intervievaților. Ea începe de cele mai multe ori odată cu ocupația hortystă. Intrarea maghiarilor în Sighetu Marmăției, povestește Golda Solomon, îl face pe tatăl

2 Povestea vieții ca formă de explorare a memoriei comunitare, prefață de Smaranda Vultur, în Memoria salvată, Evreii din Banat, ieri și azi, coord. Smaranda Vultur, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 9

3 Valentin Orga, Război și pace. Povestiri ale germanilor din România, în volumul Sașii transilvăneni între statornicie și dezrădăcinare, editat de Corneliu Gaiu și Valentin Orga, Bistrița, Editura Accent, 2006, p. 261

4 Emil Cioran, Evreii, un popor de solitari, Editura Teșu, București, 2001, p.58.

5 Interviu cu Mezei Margareta, publicat în vol. Shoah în Transilvania de Nord, editor Ioana Cosman, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2010, p. 223.

6 Interviu cu Haia Macarie, *ibidem*, p. 207.

7 Interviu cu Golda Solomon, *ibidem*, p. 272.

8 Interviu cu Sarkody Elisabeta.

9 Interviu cu Botnariuc Mihai.

10 Interviu cu Privighei Iuliana.

11 Interviu cu Deutsch Rozalia, publicat în vol. Depoziții despre viață și moarte, Holocaustul din Nord-Vestul Transilvaniei, editor Ioana Cosman, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, p.309.